

Bankszabályozási evolúció: változások a makroprudenciális politikában

A bankrendszerek a gazdaságban betöltött kulcsszerepük miatt évtizedek óta szigorú szabályozói keretek között működnek. Cikkünkben felidézük az elmúlt évek egyik legjelentősebb bankszabályozási mérföldkövének számító makroprudenciális politikai eszköztár hátterét, a kapcsolódó legújabb fejleményeket és áttekintjük a jövőben várható új szabályozói irányokat.

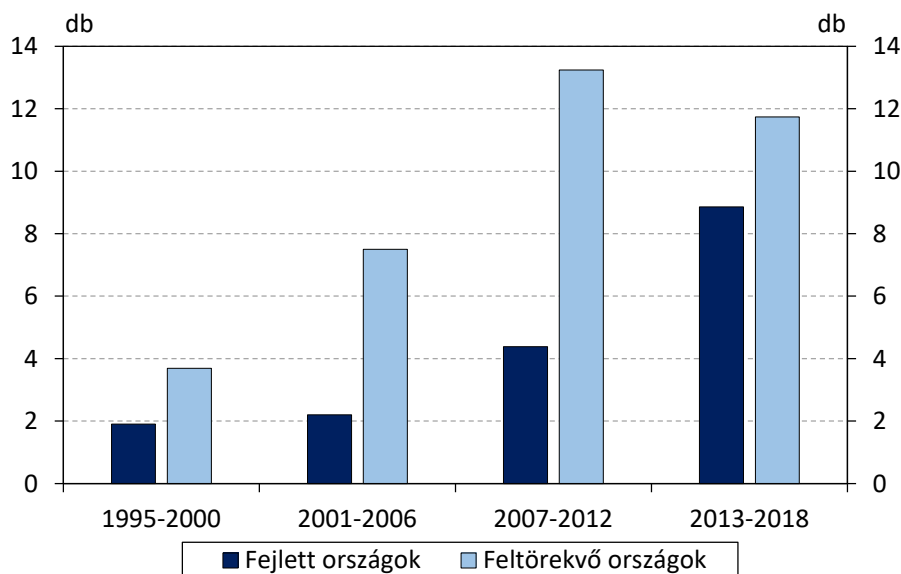
Évszázados hagyományok a prudenciális bankszabályozásban

Egy instabil pénzügyi rendszer olyan kockázatokat generálhat, amelyek reálgazdasági veszteségekhez vezetnek (például eszközár-buborékok bankhitelből való finanszírozása során) vagy amelyek felerősítik a gazdasági válságokat (például az adósok túladosódása vagy a hitelezés válság esetén való kiszáradása esetén). A pénzügyi intézmények és kiemelten a bankrendszer gazdaságban betöltött fontos szerepe miatt ez a [legszigorúbban szabályozott szektorok](#) egyike.

A pénzügyi szabályozás gyökerei régebbre nyúlnak vissza, mint gondolnánk. Az első, kezdetleges tőzsdék működése kapcsán Hollandiában [a bíróságok már az 1600-as évek elején felismerték](#) a szabályozás szükségességét a piaci kudarcok elkerülése érdekében. A bankszabályozás egyik fontos evolúciós állomásának tekinthető a pénzügyi szektor egészét érintő rendszerkockázatok mérséklését célzó ún. makroprudenciális politikai megközelítés és eszköztár kialakulása. Ilyen jellegű intézkedéseket (más elnevezéssel) már a 20. század során is [aktívan használt néhány ország](#), főként a nagymértékű külföldi tőkebeáramlások okozta kockázatok ellensúlyozására: már 70-80 évvel ezelőtt szektorszintű tőkejellegű előírások, likviditási szabályok és néhol még adósságfék-limitek is akadályozták a túlzott kockázatok kialakulását.

A pénzügyi rendszerkockázatok kialakulását fékező szabályozásokat az [1970-es évektől kezdték el](#) „makroprudenciális” névvel illetni, azonban igazán intenzív, széles körben való alkalmazásuk leginkább a 2008-as gazdasági világválság óta látható. Az azóta bevezetett intézkedések alapjául szolgáló, ún. Bázeli III standardok a válság során világszerte tapasztalt pénzügyi rendszerkockázatok jövőbeli előfordulásának, illetve potenciális hatásainak csökkentését célozzák. Ezekre a standardokra alapozva az EU-ban 2013-tól egységes makroprudenciális szabályozói kereteket vezettek be, amelyeken túl még számos ország, így Magyarország is alkalmaz további szabályozói eszközöket nemzeti hatáskörben. A ma alkalmazott makroprudenciális intézkedések a legtöbb országban a minimum tőkekövetelmények feletti tőkepufferek tartására, a sokk helyzetben is elégséges likviditás biztosítására, a stabil finanszírozásra és a túlhitelezés kockázatait mérséklő ún. adósságfék limitekre koncentrálnak.

Makroprudenciális intézkedések 10 gazdaságra jutó átlagos száma évente

Forrás: [IV. Moving forward with macroprudential frameworks \(bis.org\)](#)

Előírások egy válságálló bankrendszerért

Így van ez Magyarországon is, ahol a 2008-as válságot követően az MNB is megkezdte a makroprudenciális eszközök alkalmazását, aminek számos pozitív hatása volt a hazai pénzügyi rendszer működésére és stabilitására nézve.

Az adósságfék szabályok bevezetésével az MNB mérsékelni tudta a lakosság túlzott eladósodásának kockázatát. Az itthon alkalmazott, a törlesztőrészlet jövedelemhez viszonyított maximális arányát (JTM), valamint fedezett hitelek esetén a hitelösszeg fedezethez viszonyított maximális arányát (HFM) meghatározó előírások hitelügyletszinten hatnak, így hatásosan mérsékelhetik a túlhitelezésből eredő kockázatokat. Ezek az MNB által 2015 óta kötelező érvényűen előírt szabályozások is hozzájárultak ahhoz, hogy a járvány a háztartásokat jövedelmileg nem kifizített, ellenállóbb állapotban érte.

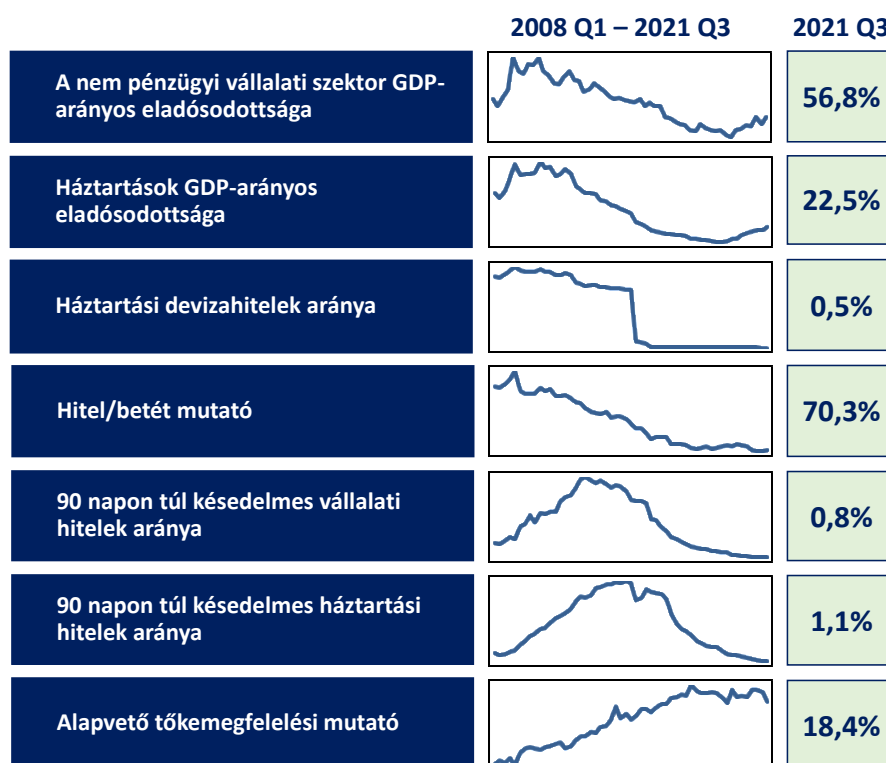
2008-hoz képest a bankok likviditási és finanszírozási helyzete is jelentősen javult részben az ezen a téren is fejlődő szabályozásnak köszönhetően. EU-s és hazai szinten is előírásra került több olyan szabályozás, amelyek megfelelő mértékű likviditási pufferek fenntartását (LCR), valamint stabilabb, hosszabb lejáratú (NSFR, JMM, BFM) és az eszközökhöz jobban illeszkedő devizális megoszlású finanszírozási szerkezet (DEM, DMM) kiépítését várják el. Ezek korábbi bevezetésük esetén [a 2008-as pénzügyi válság hatásait is jelentősen tompíthatták volna](#), illetve hozzájárultak ahhoz, hogy a bankok elegendő likvid tartalékkal, a sokkhelyzetekben jellemző gyors forráskivonás veszélyének sokkal kevésbé kitéve kerültek szembe a járvány pénzügyi hatásaival. Ezek az elvárások azt is biztosítják, hogy a likviditási helyzet ne jelentsen gátat

a bankok hitelezésének, így támogatva a bankrendszer gazdaság finanszírozásához való hozzájárulásának fenntartását.

A 2008-as válság óta bevezetett és megerősített tőkekövetelményeknek, valamint a járvány előtti időszak kedvező jövedelmezőségének köszönhetően a hazai bankrendszer tőkehelyzete stabil. A válság során felhalmozott nemteljesítő hitelállományok elmúlt években látott leépítését a kedvező piaci folyamatok mellett a projekthitelek esetében a rendszerkockázati tőkepuffer (SyRB) előírása is ösztönözte. Az MNB továbbá a hazai gazdaság szempontjából jelentős intézményektől (O-SII) többlet tőkepuffer tartását is elvárja az ezen intézmények stressz helyzetéből fakadó, az egész gazdaságra kiterjedő negatív hatások valószínűségének csökkentése érdekében. Emellett a pénzügyi ciklus helyzetétől függően, a hitelpiaci túlfűtöttség kockázatának növekedése esetén is előírható többlet tőkepuffer (CCyB), eddig azonban az MNB nem élt ezzel a lehetőséggel.

A hazai bankrendszer stabil helyzetét és a bevezetett szabályok pozitív hatását jól példázza a bankok koronavírus-járvány alatt mutatott teljesítménye: a 2008-2009-es válsággal ellentétben a bankok el tudták látni a gazdaságfinanszírozó szerepüket, így a hitelezés nem állt le, [a bankok segíteni tudták a gazdasági kilábalást](#).

Bankrendszeri kockázatokat jelző mutatók alakulása 2008 óta

Forrás: MNB

Bár a köztudatban továbbra is újdonságként hathat a (makro)prudenciális szabályozás, és például a monetáris politikához képest valóban jóval „fiatalabb” szakpolitikai

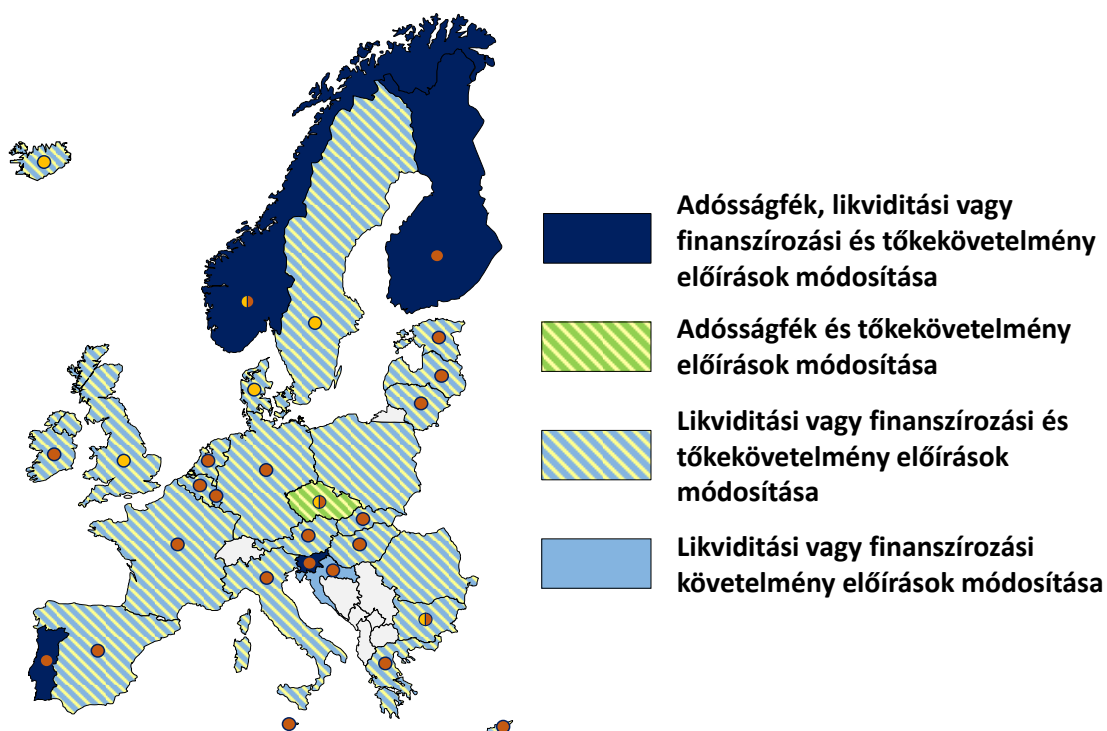
ágról van szó, az első tapasztalatok alapján már nagyobb változásokon is átesett a keretrendszer a 2008-as válság után lefektetett EU-s keretek 2019-es felülvizsgálatával. A módosított szabályok jelentős része 2020-2021 folyamán már életbe is lépett:

- A rendszerkockázati tőkepuffer a korábbiakhoz képest a kockázatok szélesebb köre (ciklikus és strukturális is) esetében és célzottabban alkalmazhatóvá vált például a kitétségek egyes földrajzi vagy ágazati alcsoportjai tekintetében. A tőkepuffer hazai alkalmazását az MNB a járványhelyzetet követő hitelezés fenntartásának érdekében felfüggesztette, de a moratórium lejártával vizsgálendő lesz az eszköz portfóliótisztítást ösztönző újbóli alkalmazásának lehetősége.
- A hazai rendszerszinten jelentős intézményekre előírható tőkepuffer kivethető maximuma 2 százalékról 3 százalékra emelkedett. A 3 százalékos tőkepufferráta előírásának hazai lehetőségéről csak a járvány miatt hozott feloldó intézkedést követő, 2022-ben már megindult és 2024-ig tartó pufferfelépítési időszak végén indokolt döntést hozni a hitelezési kapacitások fenntartása és a szabályozás kiszámíthatósága érdekében.
- Az EU-s intézményeknek meg kell felelniük a nettó stabil forrásellátottsági rátára vonatkozó előírásnak. Ennek bevezetésével az MNB oldalán is bővül a finanszírozási kockázatok kezelési lehetőségeinek köre.

A világ legtöbb országában, beleértve az EU-s tagállamokat, a makroprudenciális intézkedések jelentős szerepet játszottak a járvány miatti válságkezelésben is. Leginkább a tőke- és likviditási követelményeket csökkentették a hatóságok, vagy átmenetileg tolerálták a szabályozói követelmények sértését a banki hitelezési kapacitások fenntartása érdekében. Egyes országokban az ügyfelek általi hitelfelvétel mértékét korlátozó adósságfék-szabályokon is lazítottak.

Az MNB az elmúlt években szintén aktívan, a kockázatok alakulásának és a folyamatosan gyülemplő tapasztalatoknak megfelelően [alakította saját hatáskörben lévő makroprudenciális eszköztárát](#). A változó kamatozású jelzáloghitelek kamatkockázatának a kamatok emelkedésével napjainkban aktuálissá váló mérséklése érdekében a jegybank már 2018-ban [módosította az adósságfék szabályait](#). A piaci folyamatok alakulásával párhuzamosan [fokozatosan szigorította](#) a jelzáloghitelek stabil finanszírozására vonatkozó elvárásait, 2021-ben pedig a [zöld szempontokat is beépítette](#). A kereskedelmi ingatlannal fedezett [deviza projekthitelek](#) felfutására tekintettel ezek számbavételéről döntött a rendszerkockázati tőkepufferráták meghatározása során. Végül, de nem utolsósorban az EU-s lépésekkel összhangban és kellő időben módosított a bankokkal szembeni elvárásain a [koronavírus-járvány hatásainak enyhítése](#) érdekében.

A koronavírus-járvány hatásainak enyhítése érdekében hozott makroprudenciális intézkedések az EGT országokban (2021. december)

Forrás: MNB, ESRB

Megjegyzés: A térképen bemutatott intézkedések lazító jellegűek, ezeken kívül Magyarországon és Bulgáriában szigorító intézkedések is történtek a likviditás és finanszírozás terén. Magyarország esetében ezek már visszaállításra kerültek, Bulgária esetében még mindig érvényben vannak. A térképen körökkel jelöltük a lazító járványintézkedések bevezetése óta meghozott részleges vagy teljes visszaállító lépéseket (világoszabarna a bejelentett, sötétbarna a már életbe lépett visszaállító intézkedés).

Quo vadis, bankszabályozás?

A koronavírus kapcsán gyűjtött tapasztalatok alapján, illetve a pénzügyi rendszerben napjainkban kibontakozó trendeket és új szempontokat figyelembe véve a makroprudenciális politika a következő időszakban újra jelentős változásokon mehet keresztül, amelyet az EU-s jogi keretek közelgő megújítása is támogat.

- **Szociális szempontok:** a pénzügyi tudatosság növelése és a szélesebb rétegek pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetősége mind társadalmi, mind pénzügyi stabilitási szempontból előnyökkel jár. Bizonyos esetekben a szabályozás miatt azonban a fiatalabb, alacsonyabb jövedelemmel rendelkező adósok hátrányos helyzetbe kerülhetnek, például a lakáshitelek esetén az adósságfék szabályok által elvárt minimum önerő miatt kiszorulhatnak a hitel- és lakáspiacról. Kivételszabályok alkalmazásával azonban mérsékelhetők az ilyen nem szándékolt társadalmi hatások. Ezért az MNB jelenleg is vizsgálja az első lakásvásárlók alacsonyabb önerőelvárásának hazai szabályozásban való bevezetési lehetőségeit.

- **Klímváltozással járó pénzügyi stabilitási kockázatok:** egyrészt fontos, hogy a bankok környezeti kockázatoknak való kitettsége felmérésre és kezelésre kerüljön, másrészt a makroprudenciális politika a pénzügyi rendszer zöld átmenethez való hozzájárulását is támogathatja, a bankok zöld projektek finanszírozására való ösztönzésével. A lakossági szegmensben a lakásfelújítások és a zöld, energetikailag hatékony lakások építésének fokozott és kedvezőbb feltételek mellett való hitelezése merül fel lehetőségként, ami e hitelek feltételezhetően alacsonyabb kockázata miatt pénzügyi stabilitási szempontból is előnyös. A zöld lakáshitelek finanszírozását segíti elő az MNB a Zöld Otthon Programmal, a Zöld Tőkekövetelmény-kedvezményrel és a Jelzáloghitel-finanszírozás megfelelési mutatóban (JMM) a zöld jelzáloglevelek kedvezményes kezelésével is.
- **Digitalizáció és banki hatékonyság:** ezek növelhetik a bankok profitabilitását, így pedig a stabilitásukat és ellenállóképességüket, másrészt a digitalizáció az ügyfelek pénzügyi bevonódását és tudatosságát is erősítheti. Az online hitelnyújtás feltételeinek kialakítása (melyet az MNB által elindított minősített termékkör is támogathat) például nagymértékben csökkenthetné a hitelezés idő- és költségigényét, éves szinten több mint egy millió hitelügylet bírálata lehetne hatékonyabb, és több millió munkaóra ráfordítása lehetne elkerülhető a hitelnyújtók és hitelfelvevők oldalán egyaránt. [Ezt nagyban elősegítené a hitelkérelemhez szükséges igazolások automatikus, digitális lekérdezésének lehetősége](#). A digitalizációt a makroprudenciális hatóság is tudja támogatni például az adósságfék szabályok részletszabályainak alakításával, a jogszabályi környezet kialakításához és az adatelérhetőség javításához azonban állami szerepvállalás is szükséges.

Jelenleg is zajlik a [makroprudenciális politika EU-szintű jogi keretrendszerének felülvizsgálata](#), amely során az eddig felgyülemlett és különösen a koronavírus-válság tapasztalatai alapján, valamint a már említett újabb szempontok figyelembevételének érdekében várhatók változások. A felülvizsgálat keretében a legfontosabb módosításokat a tőkepuffer-követelmény keretrendszer jövőbeli jobb válságkezelés érdekében szükséges optimalizálása, valamint a Magyarországon már használt adósságfék szabályok EU-szintű bevezetése jelenthetik, ezen kívül pedig a pénzügyi innovációk, a digitalizációval növekvő kiberkockázatok és a klímaváltozással kapcsolatos kockázatok kezelési lehetőségei is fókuszba kerülhetnek. Az EU-keretek megújítása tovább támogathatja a bankok biztonságos működését, csökkentve a rendszerszintű kockázatok kialakulásának esélyét, a bankbedőlés valószínűségét és támogatva a sikeres válságkezelést. Továbbra is kiemelt marad azonban a szerepe a nemzeti hatóságoknak, így az MNB-nek is a hazai, országspecifikus rendszerkockázatok feltárásában és kezelésében.

„Szerkesztett formában megjelent a Pénzcentrum.hu oldalon 2022. február 22-én.”